

AS MARKET SELLERS AND VILLAGERS, THE ASPECT OF WOMEN FROM THE SOCIO-ECONOMIC PERSPECTIVE

Süheyla SARITAŞ

Doç. Dr., Balıkesir Üniversitesi, saritassuheyla@gmail.com

Received: 07.02.2017

Accepted: 23.06.2017

ABSTRACT

Bazaars are one of the important shopping places where the daily producers and consumer relations are intense. They also reflect the socio-economic and cultural characteristics of the regions they settled and show the changes and transformations of societies including the with the terms of urbanization and modernization. In this study, it is interviewed with villager women who live in the villages located nearby in the center of the city, Balıkesir. The women spend amount of their lives with agricultural activities and sell their agricultural products in local bazaars in the center of the city. In accordance the data we collected, it is aimed to make an evaluation on the socio-economic and cultural aspects of the villager women and their bazaar activities in the center of Balıkesir.

Keywords: Bazaar, village, woman, Balıkesir

SOSYO-EKONOMİK VE KÜLTÜREL AÇIDAN PAZARCI-KÖYLÜ KADINLAR: BALIKESİR ÖRNEĞİ

ÖZ

Pazarlar geçmişten günümüze üretici ve tüketici ilişkilerinin yoğun olarak yaşandığı önemli alışveriş mekanlarından biridir. Kuruldukları bölgelerin sosyo-ekonomik ve kültürel özelliklerini yansıtan pazarlar, kentleşme ve modernleşme olgularıyla birlikte toplumların değişim ve dönüşümlerini de yansıtır. Bu çalışmada, Balıkesir ilinin merkez ve merkeze yakın ilçelerine bağlı çeşitli köylerde yaşayan, yaşamlarının büyük bir kısmını tarımsal faaliyetlerle geçiren, elde ettikleri tarımsal ürünleri Balıkesir'in merkezinde kurulan çeşitli pazarlarda satarak geçimlerini sağlayan pazarcı-köylü kadınlarla görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmeler sonucunda elde ettiğimiz veriler doğrultusunda, sosyo-ekonomik ve kültürel açıdan Balıkesir pazarcı-köylü kadınların sosyo-ekonomik ve kültürel açılardan değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Pazar, köy, kadın, Balıkesir.

EXTENDED SUMMARY**Introduction**

Not only in the world but also in our country bazaars are important places that they reflect the changes and transformations of human beings by means of shopping and consumption cultures. Because of their significance of the Turkish culture that are demanded by the public because all the products which are sold in bazaars are abundant and pretty cheap. In our country today, bazaars are settled usually on a certain day or days of the week. In other words, they are settled periodically or weekly in rural areas and in towns. These types of bazaars have a variety of products such as seasonal vegetables and fruits, glassware and kitchenware materials.

In this study, we have investigated the socio-economic and cultural aspects of the peasant women living in the different villages of Balıkesir. The women sell their agricultural products in local bazaars settled in the center of the city Balıkesir. These women spend their lives with agricultural activities in their villages and bring their products to the local bazaars in order to gain more profit for their agricultural efforts.

Method

The basic data of this research were collected in four weekly local bazaars, Saturday, Wednesday, Sunday and Tuesday, between 2013 and 2014 in the center of Balıkesir. For this purpose, we interviewed with women spending their lives full of agricultural activities and then they sell their products in local bazaars at different times and days of the year. Since this study is a qualitative study, we did not develop and hypothesis.

Findings (Results)

In our research, it is seen that besides their traditional roles and responsibilities at their homes, the women are also are very active in the bazaars. In other words, they take all the responsibilities both at their homes and in the bazaars. Because of all of these responsibilities, the women often stress about both working too much. Some of the women claimed that men do not work as much as they do.

It is found out that the women who are obliged to continue their marketing activities in the bazaars lack social security rights even though their husbands have already some kind of social rights. In other words, the women can be titled as unpaid family worker. However, most of the women stated that they wanted to have a social security because of some economic reasons or they lack of the knowledge about having social security rights.

The study apart from their traditional roles and responsibilities at home, these women play an important role in raising, gathering and selling their products in the field. Thus they also make a great contribution to the country's economy. For this reason, we can make the following suggestions for women to be better socio-economically and culturally in their lives:

Women need to be brought to a better position both in their family life and social life. For this purpose, it is necessary to overcome traditional roles as well as the socio-economic and cultural factors that lead to sex-based work experience. For this, the state needs to produce lifelong education policies and have adequate resources for this purpose.

Conclusion and Discussion

It is necessary for women to be defined as small scale producers that the women can have gain some social and legal opportunities from the state. It is very important that the women should be encouraged to play a more accurate and effective role in agriculture. They need to be educate and organized by the supporter.

Women who are defined as housewives, unpaid family workers, agricultural workers or home-based producers are obliged to continue their lives without income and social security. For this reason, it is necessary for the state to provide social and economical rights for women.

In conclusion, the women also need to gain new skills that will bring them better social and cultural positions rather than just dealing with agricultural activities in their lives.

GİRİŞ

Pazarlar, ülkemizde ve dünyada insanoğlunun alışveriş ve tüketim kültürlerinin geçirdikleri değişim ve dönüşümleri yansıtan önemli mekânlardır. Geleneksel Türk kültüründe de önemli bir yeri olan pazarlar, satılan ürünlerin bol ve ucuz olması nedeniyle halkın talep ettiği merkezlerdir. Bugün ülkemizde kırsal bölgelerde ve kasabalarda, genellikle haftanın belirli gün veya günlerinde, periyodik veya haftalık olarak kurulan pazarlar, şehirlerde semt pazarları olarak karşımıza çıkarlar. Bu pazarlarda başta mevsimine uygun sebze ve meyve olmak üzere, giyim-kuşam, züccaciye gibi temel ihtiyaçlara yönelik çeşitli ürünler satılır. Bu nedenle semt pazarları “alternatif alışveriş merkezleri” olarak kabul edilirler (Özgüç & Mitchell, 2000). Kurulduğu yerleşimlerin sosyoekonomik ve sosyokültürel özelliklerini yansıtan pazarlar, ülkeler arasında farklılıklar sergilediği gibi, bir ülke içerisinde bölge hatta yörelerde bile farklı görünümüne sunarlar (Koday & Çelikoğlu, 2011). Pazar yerlerinin biçim ve fonksiyonlarında gözlenen farklılıklar, bulunduğu çevrenin nüfus büyüklüğü, satın alma gücü, sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi, kentsel gelişme özellikleri, yerel yönetimlerce alınan kararlar vb. pek çok faktörle yakından ilişkilidir (Çalışkan, 2007).

Türk kültür tarihinde ve gezi edebiyatında önemli bir yeri olan 10 ciltlik Evliya Çelebi Seyahatnâmesi, Anadolu’da kurulan pazarlar hakkında da önemli bilgiler veren bir eserdir. Evliya Çelebi, pazarların ve çarşıların, şehirlerin nabzını tutan merkezler olmalarından dolayı, eserinde bu mekanlardan ayrıntılı olarak söz eder. (Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Arıkan, 2002). Öte yandan, geçmişten beri pazarlar özellikle mekânsal ve zaman özellikleri ile yerli ve yabancı bilim insanlarının araştırma konularına dahil olmuşlardır. Bu çalışmaların bir kısmı hem farklı coğrafyalardaki pazarları hem de Anadolu’nun çeşitli bölgelerinde kurulan belirli pazarları değişik açılardan ele almışlardır (Benedict, 1974; Gaube vd., 1976; Oettinger, 1976; Fischer, 1983; Faroqhi, 2004). Pazarlar konusunda araştırma yapan kimi araştırmacı da Anadolu’nun çeşitli şehirlerde kurulan semt pazarlarını incelemişlerdir (Yediyıldız, 1985; Mazlum, 1987; Baykara, 2000; Arıkan, 2002; Oğulata & Akdemir, 1992; Özgüç & Mitchell, 2000). Bu çalışmaların birçoğunda pazarlar, coğrafi ilişkiler, zaman ve mekân, pazarların iç mekân organizasyon kalıpları, şehir içindeki mekânsal etki sahaları, ticari mallara göre il ve ülke içindeki mal akımı gibi çeşitli açılardan incelenmişlerdir. Öte yandan semt pazarlarının mekân içindeki nitelikleri, tarihi gelişimleri, şehir içindeki kuruluş düzenleri, mekân içindeki şekil özellikleri, tezgâhların konumları gibi farklı özellikleri de ele alınmıştır (Tunçel, 2006).

Bu çalışmada Balıkesir ilinin sosyo-ekonomik ve kültürel yaşamında önemli bir yere sahip olan, Balıkesir merkezde kurulan dört semt pazarı ele alınarak, bu pazarlarda pazarcılık yapan köylü kadınların sosyo-ekonomik ve kültürel durumları incelenmiştir. Köylerinde, kendilerine ait tarlalarında, yetiştirdikleri başta sebze-meyve olmak üzere çeşitli ürünleri, daha fazla kazanç sağlamak amacıyla, aracıyı ortadan kaldırıp, ürünlerini bizzat kendileri pazarlayan kadınların şehir merkezinde kurulan pazarlardaki, pazarcılık faaliyetleri ele alınmıştır.

Tarımsal üretimin oldukça önemli olduğu ülkemizde, kadının konumu hakkında çeşitli istatistiksel veriler ortaya konulmaktadır. Günümüzde araştırmacılar, ülkemizde tarım sektöründe faaliyet gösteren dört sınıfsal yapıdan söz etmektedirler (Önal, 2010, Özüğurlu, 2011, Candan & Özalp Günal, 2013):

- 1) Geçinmek için devlet desteğine muhtaç, çoğu ileri yaşlarda yoksul köylüler. Özüğurlu bunları fazlalık nüfus olarak adlandırmaktadır. Bu grup “köyde ikamet ediyor olmanın dışında köylülükle bir bağı kalmayan, emekli aylığı veya 65 yaşını doldurup aylık 500 TL’den fazla geliri olmayanlara yönelik fon aktarımı gibi gelirle sürdürenler” olarak nitelenmektedir.
- 2) Görece yüksek gelir getiren ayrıcalıklı ürünleri üretme olanağına sahip küçük meta üreticiler.
- 3) Kapitalist tarım işletmelerinde mülk sahibi olan burjuva.
- 4) Bunun dışında topraksız emekçi olarak adlandırılabilir, tarım sektöründe çalışan ve işçi sınıfının bu sektördeki temsilcisi olan mevsimlik tarım işçileri.

Yukarıda sözü edilen dört sınıfsal yapıya göre, Balıkesir merkezinde pazarcılık yapan kadınlar, köyde ikâmet etmeleri, kendilerine ait tarlalarda yaptıkları tarımsal faaliyetlerden elde ettikleri gelirle yaşamlarını sürdürmeleri ve çoğunun yaş ortalamasının 50-55 üstü olması nedeniyle birinci sınıfa dahil edilebilirler. Ülkemizde tarımsal faaliyetleri açısından kadınlara yönelik pek çok çalışma bulunmasına rağmen, kadının pazardaki konumu üzerine yapılmış yeterince çalışma bulunmamaktadır. Bu konuda son yıllarda yapılmış bir araştırma olarak Geleneksel Alışveriş Mekanlarına Bir Örnek: Bartın Kadınlar Pazarı, kadın ve pazar konusunu ayrıntılı olarak ele alır (Koday & Çelikoğlu, 2011). Balıkesir Şehrinde Haftalık Pazarlar: Çekicilikler ve Sorunlar adlı çalışmada ise Balıkesir şehrinde üç pazar (52 Evler, Salı ve Cumartesi pazarları) temel alınarak, haftalık pazarların sorunları ve çekicilikleri üzerinde durulmakta olup, dört farklı gruba (pazarcılar, müşteri, pazar esnafı ve hane halkı) çeşitli anketler yapılmış ve elde edilen veriler SPSS 15.0 programında çözümlendikten sonra söz konusu pazarlar şehir planlaması açısından değerlendirilmiştir (Aliağaoğlu, 2012).

Çalışmanın amacı ve kapsamı

Bu çalışma, hem Balıkesirli pazarcı-köylü kadınların sosyo-ekonomik ve kültürel durumlarının incelenmeyi hem de ülkemizin başka bölgelerinde yaşayan pazarcı-köylü kimliğine sahip kadınlar üzerine gelecekte yapılacak olan araştırmalara katkı sağlamayı hedeflemektedir. Bu nedenle, Balıkesirli köylü kadınların Balıkesir merkezde kurulan semt pazarlardaki pazarcılık faaliyetlerini kapsayan bu çalışma ile Balıkesir semt pazarlarının pek çok açıdan iç dinamikleri de yansıtılacaktır.

METOT VE ÖRNEKLEM

Balıkesir kent merkezinin çalışma evreni olarak belirlendiği bu araştırmanın temel verileri Balıkesir il merkezinde kurulan Cumartesi Pazarı, Pazar Pazarı, Salı Pazarı ve Çarşamba Pazarı olmak üzere dört pazarda, 2013-2014 yılları arasında pazarcılık yapan köylü kadınlardan elde ettiğimiz görüşmelere dayanmaktadır. Bu amaçla, yılın farklı dönemlerinde ve günlerinde, farklı saatlerde, pazarlarda gözlemlerde bulunulmuş, tesadüfî örneklem olarak belirlenen kadınlara anketler uygulanmış ve aynı zamanda kadınlarla mülâkat tekniğiyle elde edilen

veriler tümevarım yöntemine uygun olarak yorumlanmıştır. Bu çalışma nitel bir araştırma olduğundan, çalışmada herhangi bir şekilde istatistiksel verilere başvurulmamış ve bir hipotez geliştirilmemiştir. Çalışmada aynı zamanda Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde kurulan pazarlara ve kırsal kesimde yaşayan ve özellikle tarımla uğraşan kadınlarına yönelik olarak yapılmış çeşitli çalışmalardan ve raporlardan faydalanılmıştır.

ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE TARTIŞMALAR

Salı, Çarşamba, Cumartesi ve Pazar Pazarlarının Özellikleri

Anadolu'nun pek çok bölgesinde olduğu gibi, Balıkesir ilinde de pazarlar köklü bir geçmişe sahiptir. Araştırmamıza konu olan Çarşamba Pazarı, Cumartesi Pazarı, Salı Pazarı ve Pazar Pazarı Balıkesir merkezinde yer alırlar. Bu pazarlar Anadolu'nun pek çok bölgesinde olduğu gibi, Balıkesir'de de genellikle ya kuruldukları mahallenin adıyla ya da kuruldukları gün itibarıyla anılırlar. İnceleme konumuz içinde yer alan ve aynı mekânlarda kurulan Pazar Pazarı ile Salı Pazarı, halk tarafından kurulduğu mahallenin adı olan Gümüşçeşme adıyla da anılmalarına rağmen, bu çalışmada karışıklığa neden olmamak için, daha yaygın adlarıyla, Salı Pazarı ve Pazar Pazarı olarak bahsedilecektir. Araştırma konumuza dahil olan, Cumartesi ve Çarşamba pazarları ise Bahçelievler Mahallesi'nde, ancak farklı mekânlarda kurulurlar. Bu dört pazardan ikisi olan Cumartesi ve Pazar pazarları zaman içinde mekân değişikliklerine uğramış olup, hem hafta sonu kurulmaları hem de mekân açısından daha geniş bir alana yayılmaları nedeniyle ilin en eski semt pazarlardan olup, hem Balıkesir merkezinde ikâmet eden hem de çevre köylerde yaşayan halk tarafından oldukça talep gören pazarlardır. Çarşamba Pazarı, Salı Pazarı ve Pazar Pazarı kendilerine ayrılmış, özel, üstü kapalı, ürünlerin belirli bir düzende sergilendiği pazarlar olmalarına rağmen, Cumartesi Pazarı kendine özgü kapalı bir mekanı olmayan, sokak aralarına ve köşelerine yayılan, her hafta ortalama 350-400 tezgahın kurulduğu bir pazardır. Bu pazarda belediyeye kayıtlı olmayan, "kayıt dışı" tezgahların sayısı oldukça fazladır. Salı, Pazar ve Cumartesi pazarlarında mevsimine göre satılan ürünlerin yanında, giyim-kuşam ile mutfak eşyasının satıldığı tezgahlar oldukça fazladır. Bu nedenle bu pazarların etki sahaları oldukça geniştir. Çarşamba Pazarı sözü edilen dört pazar içinde her hafta ortalama 175-200 tezgahın bulunduğu en küçük semt pazarı olup, etki sahası sadece kurulduğu mahalle ile sınırlıdır. Bu semt pazarlarında, genel görünüm ve ortak özellik olarak, gıda maddeleri ile diğer ürünlerin satıldığı tezgahların birbirlerinden ayrıldıkları görülür.

Şekil 1. Pazar Pazarı

Şekil 2. Çarşamba Pazarı

Yazın ve kışın satılan ürünlerin cins ve miktarında önemli değişikliklerin olmadığı Balıkesir merkezde kurulan bu pazarlarda, daha çok mevsimine göre taze ve organik sebze, meyveler yanında yöreye özgü zeytin, sarımsak, kavun gibi ürünler de satılır. Bu semt pazarlarında satılan ürün çeşitliliğine ve miktarına bağlı olarak, tezgahlardaki satıcı sayısında değişimler görülür. Köy ekmeği, bazlama, pekmez, salça, reçel, ceviz, badem gibi ürünler yanında, kendi köylerinde, mutfaklarında ürettikleri süt, tereyağı, peynir, turşu, yoğurt, yumurta, bal gibi hayvansal ürünleri de pazara getirerek kazanç sağlamaya çalışan kadınlar pazarların baş aktörleridirler. Kadınların pazarlarda ya tek başlarına ya eşleriyle ya da çocuklarıyla satış yaparlar ve haftada en az iki, en fazla beş semt pazarında, aynı noktalarda ürünlerini satmaya çalışırlar.

Şekil 3. Pazar Pazarı

Şekil 4. Cumartesi Pazarı

Pazarıcı-Köylü Kadınların Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Özellikleri

Balıkesir merkezinde kurulan Cumartesi Pazarı, Salı Pazarı, Pazar Pazarı ve Çarşamba Pazarı'nda yaptığımız araştırmada pazara gelen kadınların, Balıkesir merkeze bağlı ve merkeze yakın ilçe köylerinde yaşadıkları görülmektedir. Bu ilçelerin başında Kepsut, Dursunbey ve Sındırgı gelmektedir. Kadınların yaşadıkları köy ile merkeze olan mesafe 5km ile 75 km arasında değişmektedir. Bu köylerden bazıları şunlardır: Halalca,

Mahmudiye, Köşeler, Hotaşlar, Karamanköy, Ovacık, Yakupköy, Dereköy, Gökköy, Tepecik, Taşköy, Balıklı, Üçpınar, Kirazlı, Taşpınar, Küçükboşancı, Ayşebacı, Paşaköy, Aslanlar, Atköy, Ayvatlar, Armutlu, Ortamandıra, Karacaören, Tatlıpınar, Küpeler, Kalburcu, Yeniköy, Selimiye, Tayyipler, Değirmenlik, Ovaköy, Aslıhantepeciği'dir.

Cumartesi, Salı, Pazar ve Çarşamba pazarlarında yaptığımız araştırmada, pazarlarda çalışan kadınların yaşlarının 20-82 arasında değiştiği görülmektedir. Yaş ile pazardaki deneyimin doğru orantılı olarak değiştiği görülür. Bu pazarlarda en fazla 37-40 yıl çalışan kadınların bulunduğu saptanmıştır. Öte yandan yaşla ilgili olarak, pazarda uzun zamandır satıcılık yapan kadınların, özellikle uzun süre ayakta kalmaktan ve ağır yük taşımaktan dolayı ayak, bel ve sırt ağrıları gibi şikâyetlerde buldukları tespit edilmiştir.

Semt pazarlarında satıcılık yapan kadınları eğitimleri açısından değerlendirdiğimizde, birçoğunun ilköğretim mezunu olduğu görülmektedir. Ancak çok az sayıda kadının okuma-yazma bilmediğini ve bu konudaki herhangi bir zorlukta, komşu tezgâhtakilerden yardım aldıklarını belirtmişlerdir.

Balıkesir ilinin merkezinde kurulan semt pazarlarda satıcılık yapan kadınların gelir kaynakları tamamen tarıma ve pazara dayanmaktadır. Kadınların bazıları geçmişte tek başlarına pazarcılığa başladıklarını, zamanla iyi kazanç elde ettiklerini, daha sonra eşleri ile birlikte pazarcılığa devam ettiklerini belirtirler. Bazıları eşlerinden dolayı başka bir gelir kaynağına sahip olsa da pazarın kendilerine iyi gelir getirmesinden dolayı haftada en az iki semt pazarına gitmeyi tercih ettiklerini ifade ederler.

Balıkesir semt pazarlarında pazarcılık yapan kadınların pek çoğunun eşi, bir sosyal güvenlik hakkında sahip olmasına rağmen, kendilerinin bir sosyal güvencesi olmadığını belirtmişlerdir. Bazıları isteğe bağlı sigortalı olarak emekli olmak istediklerini ancak ödemeleri gereken primlerin yüksek olmasından dolayı bu isteklerinden vazgeçmek zorunda kaldıklarını bildirmişlerdir.

Semt pazarlarındaki kadınların pek çoğu ekip biçtikleri tarlaların, eşlerinin yanında, kendilerinin de üzerlerine kayıtlı olduğunu yani kendilerinin de birkaç dönüm tarlaları bulunduğunu beyan etmişlerdir. Köylerinde yaşadıkları evin dışında, kadınların bazıları eşlerinin üzerlerine kayıtlı bir vasıtalarını bulunduğunu ve bu vasıtanın, ürünlerin pazara getirilmesinde oldukça işlerine yaradığını ifade etmişlerdir. Herhangi bir vasıtası olmayan kadınlar ise pazara ulaşımında oldukça zorlandıklarını, ancak arkadaş ya da akrabalarının vasıtalarıyla pazara gelebildiklerini ve bu nedenle sınırlı sayıda ürün getirebildiklerini belirtmişlerdir.

Şekil 5. Çarşamba Pazarı'ndan Kadınlar

Şekil 6. Cumartesi Pazarı'ndan Bir Kadın

Meslek/iş açısından, yaşamlarını tarıma dayalı olarak geçiren ve elde ettikleri ürünleri pazarlarda satarak geçimlerini sağlayan kadınlar, pazarcılığı bir meslek olarak görmediklerini belirtmişlerdir. Ekonomik nedenlerden dolayı pazarcılığa başladıklarını söyleyen kadınlar, pazarcılığı bir meslek ya da iş olarak görmemelerinin nedenini pazarcılığın bir okulunun olmamasına veya bu işin eğitimini almamalarına bağlamışlardır. Yapılan araştırmalarda kırsalda iş yeri ile konut ayrımı kesin çizgilerle yapılamamaktadır. Dünyanın birçok yerinde aile işletmeleri tarafından ekilen ürünleri toplanması ve hasadı “ev işi” olarak tanımlanmıştır. Buna bağlı olarak da kadının üretimdeki konumu “ücretsiz aile işçiliği” olarak belirlenmektedir (Sirman, 1991).

Kazandıkları parayı çocuklar başta olmak üzere, aile bütçe ve harcamalarına yönelik olarak kullandıklarını belirten kadınlar, paranın kazanılmasında olduğu kadar harcanmasında da karar sahibi olduklarını vurgulamışlardır. Kadınların ürünlerini satarken gerek tüketicilerle olan iletişimlerinde gerekse paranın alınmasında ve para üstü verilmesinde oldukça aktif rol oynadıkları da gözlemlenmiştir.

Kültürel açıdan değerlendirdiğimizde, Balıkesir merkez ve çevre ilçe köylerinde pazarcılığın oldukça yaygın olduğu, aynı pazarlara, aynı köyden birçok kadının kimi zaman birlikte, periyodik olarak geldikleri saptanmıştır. Pazarcılığı annelerinden, babalarından ya da aynı köyde yaşayan diğer kadınlardan öğrendiklerini vurgulayan kadınlar, aynı zamanda kendi kızlarına ya da gelinlerine pazarcılığı öğrettiklerini vurgulamışlardır. Bu nedenle, kadınlar arasında pazarcılık âdeti anadan kıza aktarılan bir gelenektir. Öyle ki, gelin ve torunlarıyla satış yapan pek çok kadına da rastlanılan bu pazarlarda, bu gelenek sonraki nesillere de aktarılmaktadır.

Şekil 7. Çarşamba Pazarı'ndan Bir Kadın

Şekil 8. Çarşamba Pazarı'ndan Bir Kadın

Pazarcı-köylü kadınlar gerek giyim-kuşam kültürü gerekse konuşma açısından bölgenin özellikleri yansıtırlar. Orta yaşın üzerindeki kadınların yörenin geleneksel giysisi olan ferace ile genç kadınların feracesiz olarak pazarda satış yaptıkları görülmektedir. Balıkesir merkez ve çevre köylerinde giyilen feracenin kadınlar arasında kabul gören tek rengin siyah olduğu tespit edilmiştir. Kadınlar, siyah rengin seçilme nedenini tam olarak bilmemekle birlikte, bu rengin kullanımda büyük rahatlık sağladığını belirtmişlerdir. Kiri ve lekeyi göstermemesi bu rahatlığın başında gelmektedir. Kadınların bir kısmı bu rengin dine daha uygun olduğunu söylerken, bir kısmı ise siyah rengin yaz mevsiminde sıcağı çekmesiyle bazen sorun yaşatabildiğini ifade etmişlerdir (Sarıttaş, vd, 2007).

Pazardaki kadınlar ürünlerini satarken yalnızca Balıkesir ilinin sözlü kültür ve ve konuşma özelliklerini yansıtmakla kalmazlar, aynı zamanda kendi duygu-düşünce ve dünya görüşlerini de pazarda sergilerler. Sözlü kültür unsurları, anlam ve bağlam ilişkisi içerisinde ele alındığında sözlerin, kimi zaman da satılan ürünün yetiştiği bölgeye ait özelliklere ya da satan kişinin kendi fiziki yapısına atıfta bulunduğu dikkat çekmektedir (Doğan, 2014). Çocuk okutan, borcu olan ya da kaynanası ile problemi olan bir kadının ürünlerini satarken köyünün ağız özellikleri yanında, kendi duygu ve düşüncelerini de yansıtarak tüketicileri tezgahına davet ettiği görülmüştür.

Pazarcı-köylü kadınlar arasında güçlü bir sosyal bağ bulunmaktadır. Kadınlar birbirlerinin müşterilerini kapmaya çalışmazlar, aksine birbirlerine yardımcı olurlar. Kısa bir süre için birbirlerinin tezgahlarına sahip çıkmak, terazi paylaşımı, para bozdurmak, poşet ödünç almak gibi davranışlar aralarındaki sosyal bağın göstergesidir.

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Balıkesir merkezinde kurulan dört semt pazarında pazarcı-köylü kadınlar ile yaptığımız araştırmada kadınların evlerinde, ev temizliği ve yemek yapmak gibi, ev içi temel sorumluluklarının yanında, tarlada ve pazarda aktif olarak çalıştıkları görülmektedir. Tarladaki sorumluluk, tohumun toprağa atılmasıyla başlayıp, hasat ve satış aşamaları ile devam eder. Kadınlar evde, tarlada ve pazarda çalışmanın çok yorucu olduğundan sıkça söz

ederek, özellikle kışın bütün gün pazarda çalışmanın zorluğunu vurgulamışlardır. Kimi kadın, erkeklerin kendileri kadar yorulmadıklarını açıkça belirtmişlerdir. Bu durum, ülkemizin pek çok bölgesinde olduğu gibi, bu kadınların yaşadıkları köylerde de geleneksel düşüncelerin yani ataerkil yapının egemenliği ve toplumsal cinsiyete bağlı iş bölümünün devam ettiğini göstermektedir. Bu iş bölümünde erkekler genellikle sadece tarımsal işlerin bir kısmını yaparken, kadınlar hem üretim hem de aile yaşamının sürdürülmesi için gerekli tüm ihtiyaçları karşılamaya yönelik faaliyetleri de gerçekleştirirler. Kadın ne kadar çok çalışırsa çalışsın, ne kadar çok üretirse üretsin, aile içinde ve dışında erkek söz sahibidir (Arıkan 1988: 3).

Köylerdeki faal yaşantılarına, ekonomik nedenlerden dolayı, şehir merkezlerinde kurulan semt pazarlarında pazarcılık yaparak devam etmek zorunda olan kadınlar, sosyal güvenlik haklarından yoksundurlar. Ücretsiz aile işçisi olarak tanımlanabilecek olan bu durum, kadınların emeklerinin yok sayılması anlamına da gelmektedir. Oysa ki, kadınların çoğu bir sosyal güvenceye sahip olmak istediklerini, ancak ya ekonomik nedenlerden ya da bilgi sahibi olmadıklarından bu haklarından mahrum olduklarını belirtmişlerdir.

Bu çalışmada görüldüğü üzere, tarımla uğraşan kadınların topluma katkıları oldukça önemlidir. Evde geleneksel rollerinin ve sorumlulukların yanında, tarlada ürünün yetiştirilmesinde, toplanmasında, pazarda da satışında önemli bir rolü üstlenen bu kadınlar, ülke ekonomisine de büyük katkı sağlarlar. Bu nedenle kadınların sosyo-ekonomik ve kültürel açıdan daha iyi konuma getirilmeleri için şu önerilerde bulunabiliriz:

Kadınların gerek aile içi yaşamlarında gerekse sosyal yaşamlarında daha iyi konuma getirilmesi gerekir. Bu amaçla geleneksel rollerin aşılması, cinsiyete dayalı çalışma yaşantısına yol açan sosyo-ekonomik ve kültürel faktörlerin aşılması sağlanmalıdır. Bunun için devletin yaşam boyu eğitim politikaları üretmesi ve bu amaca yönelik yeterli kaynaklara sahip olması gerekmektedir.

Yukarıda belirtildiği üzere, ataerkil yapı nedeniyle oluşan toplum baskısı, geleneksel rol tanımlamaları ve bilgisizlik gibi nedenlerden dolayı kadınlara yönelik mesleki eğitimlerin yetersiz olması, onların istihdamını sınırlandırmaktadır. 21.yüzyılda bulunduğumuz bu zamanda, halen 100 kadından sadece 29'unun istihdam edilebildiği ülkemizde kadınların istihdamına yönelik adımların atılması gerekmektedir. Tarımda ve pazarda çalışan kadınların istihdam ve kalkınmasına yönelik plan ve projelerinin uygulanması süreçlerinde de kadınların aktif katılımları sağlanmalıdır.

Tarımda ve pazarda aktif olarak çalışan kadınların küçük ölçekli üreticiler veya aile tarımı yapan üreticiler olarak tanımlanarak, örgütlenmelerine yönelik sosyal ve hukuksal imkanların sağlanması gerekmektedir. Böylece kadınların örgün ve yaygın eğitim olanakları desteklenerek, kadınların tarımda daha doğru ve etkili rol almaları sağlanmalıdır.

Ev kadını, ücretsiz aile işçisi, tarım işçisi ya da ev eksenli üretim yapan kadınlar olarak tanımlanan kadınlar, isteğe bağlı sigortalılık hakkına sahip olmalarına rağmen, ödenecek primlerin çok yüksek olması nedeniyle bu haklarından vazgeçmek zorunda kalarak, gelirsiz ve sosyal güvenceden yoksun olarak yaşamlarını sürdürmeye

mecbur kalmaktadırlar. Bu nedenle, devletin kadınların pazarda elde ettikleri gelirlere göre sigorta primlerini belirlemesi ve kadınları erkeklere bağımlı kılmanın önünü kapatması gerekmektedir.

Balıkesir ilinin, tarımında ve pazarlarında önemli rolleri olan kadınlar, başka alanlarda da girişimciliğe özendirilmeli ve onlara uygun koşullarda kredi olanakları yaratılmalıdır. Aynı zamanda kadınlara tarımın dışında, sosyo-ekonomik ve kültürel açılardan daha iyi bir konuma gelmelerini sağlayacak yeni beceriler kazandırılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Aliağaoğlu, A. (2012). Balıkesir Şehrinde Haftalık Pazarlar: Çekicilikler ve Sorunlar. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 17 (27): 43-72.
- Arıkan, G. (1988). Kırsal Kesimde Kadın Olmak. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 5, sayı 2.
- Arıkan, Z. (2002). "Evliya Çelebi ve Anadolu'daki Pazar Yerleri," *Doğu Akdeniz Üniversitesi, Evliya Çelebi ve Seyahatname Sempozyumu Kitabı*, s: 19-30, Gazimagusa.
- Benedict, P. (2000). Ula an Anatolian Town, Leiden.
- Baykara, T. (2000). Türkiye'nin Sosyal ve İktisadi Tarihi (XI-XIV. Yüzyıllar), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Candan, E. & Günalp Ö. S. (2013). Tarımda Kadın Emeği. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, 19 (1): 93-101.
- Çalışkan, V. (2007). Kentsel Mekan Kullanımındaki Farklılıklar Üzerine Bir Yaklaşım: Bursa ve Çanakkale'nin Periyodik (Haftalık) Pazarlarından Örnekler. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 18, 49-78.
- Doğan, Y. (2014). Halk Bilgeliğinin Çarşı-Pazardaki Türkçeye Yansıması. *Milli Folklor*, (269), 102: 110-123.
- Faraqhi, S. (2004). İç Ticaretin örgütlenmesi: Pazarlar, Panayırlar ve Kredi. *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi 1600-1914*, C: 2 (Ed. H. İnalçık), s: 616-620, İstanbul.
- Koday, S. & Çelikoğlu, Ş. (2011). Geleneksel Alışveriş Mekanlarına Bir Örnek: Bartın Kadınlar Pazarı (Galla Bazarı). *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15 (2): 243-262.
- Önal, N.E. (2010). Anadolu'da Tarımın Öyküsü, Yazılama Yayınları, İstanbul.
- Özgüç, N. & Mitchell, W. A. (2000). Şehirlerin Alternatif Alışveriş Mekanları: İstanbul'da Haftalık Pazarlar. *Mimar Sinan Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Tasarım ve Kuram Dergisi*, 2, 35-58.
- Özüğurlu, M. (2011). Küçük Köylülüğe Sermaye Kapanı. Türkiye'de Tarım Çalışmaları ve Köylülük Üzerine Gözlemler, Nota Bene Yayınları. Ankara.
- Sarıtaş, S. vd., (2007). Balıkesir ve Çevresinde Geleneksel Kadın Giysisi Ferace Hakkında Etnografik bir Araştırma. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (10), 18: 194-205.
- Sirman, N. (1991). Gelişme Sürecinde Kırsal Kesim Kadınının Statüsü: Sorunlar ve Çözüm Önerileri: İçinde TKV-İLO Raporları, s: 16-29.
- Tunçel, H. (2003). Anadolu Şehirlerinde Semt Pazarları: Elazığ Örneği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13 (1), s.36.